

Fikrimin İnce Gülü ile Acı ve Tatlı Hayat'ta Toplumsal Yabancılaşma ve Benmerkezcilik

Social Alienation and Egocentrism in Fikrimin İnce Gülü and Acı ve Tatlı Hayat

Ecem Gül İLEK (Sorumlu yazar / Corresponding author)

Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, ecemilek@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1950-7931

Mehmet Onur HASDEDEOĞLU

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, o.hasdedeoglu@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4920-2741

Özet

Toplumsal yabancılaşma, bireylerin toplumla, sosyal ilişkilerle veya normlarla bir bağ kurma veya ilişki geliştirme yeteneğindeki kopuk olma durumunu ifade eder. Benmerkezcilik ise bir bireyin kendini, çıkarlarını ve ihtiyaçlarını diğer insanlarından daha önemli bulması veya kendini diğer insanlardan üstün görmesi anlamına gelir. Sosyal yaşam içerisinde zaman zaman birbirini etkileyen bu kavramlara özne olmuş birçok karakter bulunmaktadır ve bu karakterler çeşitli toplumların edebiyatlarında da sıklıkla işlenmektedir. Bu çalışma kapsamında çağdaş Kazak edebiyatının güncel isimlerinden Joltay Jumat Almaşoğlu'nun Acı ve Tatlı Hayat isimli eseri içerisinde bulunan "Oligarh ve Olimp" hikâyesinin baş karakteri "Aspan" ve Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Adalet Ağaoğlu'nun Fikrimin İnce Gülü romanının baş karakteri "Bayram"ın doğup büyüdüğü toplumlar içerisinde yaşadıkları yabancılaşma ve benmerkezcilik karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Benmerkezcilik, yabancılaşma, Acı ve Tatlı Hayat, Fikrimin İnce Gülü, Kazak edebiyatı, Türk edebiyatı

Abstract

Social alienation refers to the disconnection in individuals' ability to establish a bond or develop a relationship with society, social relations or norms. Egocentrism means that an individual considers himself, his interests, and his needs more important than those of others or considers himself superior to others. Many characters are subject to these concepts that affect each other from time to time in social life, and these characters are frequently mentioned in the literature of various countries. In this study, "Aspan" is the main character of the story "Oligarh and Olimp" in work titled Acı ve Tatlı Hayat by Joltay Jumat Almaşoğlu, one of the current names of modern Kazakh literature, and the main character of the novel Fikrimin İnce Gülü by Adalet Ağaoğlu, one of the leading representatives of Turkish literature in the Republican Period. The alienation and

Atıf / Citation: İlek, E. G. ve Hasdedeoğlu, M. O. (2024). Fikrimin ince gülü ile acı ve tatlı hayat'ta toplumsal yabancılaşma ve benmerkezcilik. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 24(1), 135-152. <https://doi.org/10.32449/egetid.1364719>

egocentrism experienced by “Bayram” in the societies where they were born and raised will be examined comparatively.

Keywords: *Egocentrism, alienation, Acı ve Tatlı Hayat, Fikrimin İnce Güli, Kazakh literature, Turkish literature*

Bireyin içerisinde bulunduğu topluma, çevresine ve kendine karşı tanımaz, bilmez bir duruma gelmesi olarak tanımlanan “yabancılaşma (alienation)” kavramı, ilk olarak Hegel tarafından ortaya atılmış, Karl Marx ve Ludwig A. Feuerbach gibi filozofların düşünceleri etrafında şekillenmiştir. Marx’ın *1844 Yazmaları* içerisindeki “Yabancılaşmış Emek” bölümünde, insanın yabancılaşmasının dört şekli olduğu söylenir. Bunlar, insanın kendi faaliyetlerinin mahsullerine yabancılaşması, insanın kendi ve insanî cevherine yabancılaşması, insanın kendi istihsal faaliyetinin yapısına yabancılaşması ve insanın diğer insanlara yabancılaşmasıdır (Uçar, 1987, s. 240). Marx’a göre üretici güçler, özellikle kapitalist üretim tarzı altında gelişirken, birey makineler ve piyasaların baskıcı etkisi altında kendi hayat koşulları üzerindeki kontrolünü kaybeder, böylece yabancılaşmaya başlar (Giddens, 2010, s. 241). Toplumsal yabancılaşma ise sosyal bilimciler tarafından kullanılan daha geniş bir kavramdır ve bireylerin veya toplulukların kendilerini sosyal yapıyla ilgili çeşitli sebeplerden dolayı toplumun değerlerinden, normlarından, geleneklerinden ve toplumsal ilişkilerinden kopmuş hissetmelerini ifade eder. Yabancılaşma kişinin kendi benliğine veya benliğinin çeşitli kısımlarına yönelik olabileceği gibi başkalarına yönelik de olabilir (Budak, 2000, s. 817). Sosyolojiden iktisada kadar çok geniş sahaları da ihtiva eden bu kavram; bireylerin veya toplulukların sosyal çevreleriyle bağlarının zayıfladığı, aidiyet eksikliği yaşadığı yahut topluma uyum sağlamakta güçlük çektiği unsurları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Çalışmanın kapsam alanına giren bir diğer kavram olarak benmerkezcilik; bireyin sadece kendi arzularını, ihtiyaçlarını ve duygularını düşünme, başkalarının ihtiyaçlarına ve haklarına duyarsız olması durumudur (Budak, 2000, s. 124). Bu kavram, kişinin kendisini diğer insanlardan veya toplumdaki daha önemli görmesi, başka insanların ihtiyaçlarını veya beklentilerini görmezden gelmesi ve sadece kendi çıkarlarını gözetmesi anlamına gelir. Hançerlioğlu ve Gürün benmerkezciliği “her şeyi kendi benliğine indirgeme” olarak tanımlamış ve bunun özne-nesne farksızlaşması olduğunu belirtmiştir (Hançerlioğlu, 1993, s. 49 ve Gürün, 1991, s. 17). Benmerkezci bir kişi genellikle başkalarının duygularını veya ihtiyaçlarını anlamakta zorluk çeker ve kendi çıkarlarını öncelikli olarak görür. Empati eksikliği, bencil davranışlar, başkalarının sınırlarını ihlal etme ve başkalarını sömürme eğilimleri benmerkezcilikle ilişkilendirilebilir. Benmerkezcilik ve toplumsal yabancılaşma birbirini tetikleyebilen kavramlardır. Benmerkezci bir yaklaşım, diğer insanlarla güçlü bir

ilişki kurmada zorluklara neden olabilir ve bu da toplumsal yabancılaşmaya yol açabilir. Aynı şekilde, toplumsal yabancılaşma hissi, bir bireyin kendini öncelikli olarak görmesine ve başkalarını ihmal etmesine neden olabilir.

Toplumsal yabancılaşma ve benmerkezcilik kavramları evrensel olgular olmaları sebebiyle hem Türk edebiyatında hem de dünya edebiyatlarında kendilerine sıklıkla yer bulmuştur. Edebî eserler içerisinde benmerkezcilik; genellikle bireyselleşme ve modernleşmenin, toplumsal yabancılaşma ise genellikle Batılılaşma, sanayileşme ve kentleşmenin bir sonucu olarak görülür. Türk edebiyatında bu kavramlar Tanzimat Dönemi sonrasında yazılan roman ve hikâyelerle birlikte görülmeye başlamıştır. Batı ile olan ilişkilerin artması sonucunda içinde bulunduğu kültüre uzaklaşan ve topluma yabancılaşan insan tipleri ortaya çıkmış, bu tipin yeni değerleri, tutum ve davranışları bağlı olduğu toplumla uyumlayınca yabancılaşma meydana gelmiştir (Ünalı, 2011, s. 34). İlk dönem Türk romanlarında yabancılaşma, kendini Batılılaşma (alafrangalaşma) ile göstermiştir. Samipaşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* romanında memleketinden koparılıp cariyeye olarak İstanbul'a getirilen Dilber'in Batılılaşma sürecini yaşayan bir konağa uyum sağlaması için sahipleri tarafından modern bir eğitime tabi tutulması, onun piyano çalmak ve Fransızca öğrenmek gibi yeni kabiliyetler kazanmasına rağmen kendine ait olmayan bir hayatı yaşamasına ve kendisine yabancılaşmasına neden olur. Rezaizade Mahmud Ekrem'in *Araba Sevdası* romanında Bihruz Bey üzerinden Batılılaşmanın bireyin kendi kültürüne yabancılaşması şeklinde tezahür etmesi anlatılır. Kendi toplumunun geleneğine yabancılaşan Bihruz, çoğu zaman komik duruma düşer ve kendisi gibi olmayanlara öfkelenir (Güven, 2018, s. 76-83). Ahmet Mithat Efendi'nin *Felatun Bey ve Rakım Efendi* romanında Felatun Bey, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Şık* romanında Şatırzâde Şöhret Bey ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Kiralık Konak* romanında Seniha ve Servet Bey karakterleri yabancılaşma kavramının ilk dönem Türk romanındaki en belirgin temsilcilerindendir. Milli Edebiyat Dönemi ile birlikte alafranga tipi artık kendisi ile alay edilen bir tip olmaktan ziyade tamamen Batılılaşmış bir hâle dönüşür. Anadolu'daki savaşa ilgisiz, tamamen eğlenmek ve sevişmek için yaşayan bu tipler (Moran, 2008, s. 261) Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* ve *Mahşer*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomora* romanlarında kendilerini gösterir.

1940 sonrası Türk romanında yabancılaşma kavramı, Tanzimat Dönemi içerisinde müttehit olarak işlendiği Batılılaşmadan ayrılarak çeşitlenmeye başlar. İnsanın kendi benliğine olan yabancılaşması, sosyolojik, politik ve siyasal yabancılaşma ilk dönem romanlarından farklı olarak 1940 sonrasında işlenen konulardandır. Attila İlhan'ın *Sokaktaki Adam* romanında Kamarot Hasan, Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanında C., Yusuf Atılgan'ın *Anayurt Otel*i romanında Zebercet, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*

romanında Hayri İrdal, Türk romanında yabancılaşma kavramı söz konusu olduğunda akla ilk gelen karakterlerdir.

1980'den sonra darbe ortamının şekillendirdiği siyasi ve toplumsal koşullarda sanatçılar sosyal temalardan çok bireysel temalara yönelir. Bu noktada bireyin modern hayat içerisindeki bunaltı ve yabancılaşması ön plana çıkar. 1980 sonrası Türk romanında yabancılaşma olgusu felsefi, psikolojik ve sosyolojik yönleriyle ön plana çıkar. Marksist paradigmaya dayalı ekonomik yabancılaşma ise eserlerde daha az yer bulur. Aslı Erdoğan'ın *Kabuk Adam*, Şule Gürbüz'ün *Kambur*, Tezer Özlü'nün *Çocukluğun Soğuk Geceleri*, Metin Kaçan'ın *Ağır Roman*, Tahsin Yücel'in *Kumru ile Kumru* gibi romanlarında ontolojik anlamda kendini güvende hissetmeyen bireylerin benlik ve kimlik duygularını kaybetmesi sonucu kendilerine yabancılaşmaları ele alınır (Uzunkaya, 2020, s. 400-401).

Kazak edebiyatında yabancılaşma konusunun yansıma biçimini ortaya koyabilmek için, Kazakistan'ın yaşadığı sosyo-politik süreçlerin kültürü ve edebiyatı nasıl şekillendirdiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Modern anlamda yazılı bir edebiyata ancak XX. yüzyılın başında sahip olabilen Kazaklar, Sovyet rejimine bağlı kalmanın bir sonucu olarak 1920'li yıllardan itibaren sosyalist realizmin sınırları içerisinde bir edebiyat ortaya koyabilmişlerdir. Bu edebiyat, ideolojik arka planı itibarıyla Marksist paradigmayla yabancılaşmanın ele alındığı eserlerin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin kapalı yapısı nedeniyle Batı edebiyatları ile etkileşimi çok kısıtlı olan Kazak edebiyatında Kafka, Joyce gibi isimlerin öncülük ettiği modernist eğilimler etkili olamamıştır. Bu nedenle Türk edebiyatında Yusuf Atılgan, Oğuz Atay gibi isimlerin çıktığı dönemlerde Kazak edebiyatında sosyalist realizm etkisindeki eserler yazılmaya devam edilmiş, bireyin iletişimsizliği, bunaltısı, kendine yabancılaşması gibi izlekler “burjuva konuları” olarak kabul edildiğinden edebiyatta kendisine fazla yer bulamamıştır. Bu tespitleri yaparken bir taraftan da XX. yüzyılda Sovyetler Birliği'nde yaşanan bazı gelişmelere bağlı olarak sosyalist realizmin sınırlarında ve uygulanma biçimlerine meydana gelen değişiklikleri göz önünde bulundurmak ve bu değişikliklere bağlı olarak bireyci bir edebiyatın imkânlarını arayan ilk yazarların izini sürmek gerekir. Zira Stalin'in ölümünden sonra yaşanan kısmi yumuşama ortamında sosyalist realizmin toplumculuk adına ortaya koyduğu bariyerleri aşmayı deneyen yazarlar ortaya çıkmış, bunlar Batılı anlamda modernist bir edebiyat ortaya koyamamaları da bireyin iç dünyasına yönelen ve psikolojisini göz önünde bulunduran eserler yazma imkânı bulmuş ve böylece 1960'lı yıllarda yeni bir nesir anlayışı doğmuştur. Kazak edebiyatında bu önemli kırılmaya öncülük eden isim Abiş Kekilbayulı'dır. Kekilbayulı, felsefe ve psikolojinin olanaklarından yararlanmış, iç monolog tekniğini başarıyla kullanmış ve özellikle karakterlerin gördüğü rüyalar üzerinden bireylerin iç dünyasında yaşadıkları çatışmaları açığa çıkarmıştır. Yazarın 1966'da kaleme aldığı “Küy” başlıklı povest, nesirdeki bu

yeni eğilimin ilk başarılı örneğidir (Söylemez ve Ateş, 2021, s. 56-57). 1991'den sonra Kazak edebiyatında gelişim gösterecek bireysel düzlemdeki yabancılaşma sorunsalının temelini Kekilbayulı'nın 1960'larda yaptığı öncü hamleye dayandırmak gerekir.

Bağımsızlık döneminde ise yabancılaşma konusu, genellikle Sovyet baskısı nedeniyle kendi kültürüne ve millî kimliğine yabancılaşma şeklinde tezahür etmiş ve bu kez başka bir paradigmayla ama yine toplumcu bir çizgide ele alınmıştır. Bununla birlikte daha serbest bir ortamda yazmaya başlayan sanatçılar, bireyci bir tutum sergileme imkânı bulduklarından yabancılaşma konusunu yalnızca toplumsal açıdan değil, psikoloji ve felsefenin yaklaşımıyla birey ve benlik merkezli bir şekilde de ele almaya başlamıştır. Kazak edebiyatında avangard bir yaklaşımla modernist eğilimlerin ne ölçüde ağırlık kazandığı ve bunun yabancılaşma ve benmerkezcilik gibi konulara nasıl etki ettiği hâlâ bütünüyle araştırılmamış bir meseledir. Bu konuda bağımsızlık dönemi Kazak edebiyatına ilişkin genel hükümler vermek bu çalışmanın amaç ve kapsamı dışındadır. Bu çalışmada yabancılaşma ve benmerkezcilik temaları, Joltay Jumat'ın *Acı ve Tatlı Hayat* eseri, Türk edebiyatından Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* romanıyla karşılaştırılmalı olarak incelenecektir.

Ağaoğlu ve *Fikrimin İnce Gülü*

Çalışmanın unsurlarından ilkinin 1976 yılında yazdığı *Fikrimin İnce Gülü* adlı eseriyle Adalet Ağaoğlu teşkil etmektedir. 23 Ekim 1929'da İstanbul'da doğan yazar, edebiyat dünyasına 1950'lerin sonlarında adım atmıştır. Şiir türüyle başladığı edebiyat yaşamını, roman ve tiyatro türlerinde yazdığı eserlerle sürdürmüştür. Adalet Ağaoğlu'nun eserlerinde genellikle toplumsal meseleler ve insan ilişkileri ön plandadır. İnsanların hayatta karşılaştıkları sorunlar, bireylerin iç dünyalarındaki çatışmalar, Türkiye'deki modernleşme süreci ve toplumun değişimi nedeniyle bireylerin ve toplumun yabancılaşma deneyimleri yazarın romanlarında sıklıkla işlenen temalardır. *Dar Zamanlar* üçlemesinin ilk romanı *Ölmeye Yatmak*'ta, Aysel karakteri merkezinde topluma karşı yabancılaşma ve değersizleşme, *Bir Düşün Gecesi* romanında modernleşmenin getirdiği hızlı değişimlere ayak uyduramama ve kendi kimliğini kaybederek yabancılaşma konuları işlenir. Serinin son kitabı olan *Hayır*'da ise bireyin kendi iç dünyasına yabancılaşması anlatılır.

Fikrimin İnce Gülü, Adalet Ağaoğlu'nun söz konusu yabancılaşma konusunu işlediği eserlerinden bir diğeridir ve aynı zamanda “yol romanı” olarak da nitelendirilmektedir (Topaloğlu, 2012, 124-125). 1992 yılında Sarı Mercedes adıyla beyaz perdeye aktarılan bu romanda Almanya'ya çalışmaya giden Bayram adlı bir işçinin Türkiye'ye giriş yaptığı Kapıkule Sınır Kapısından memleketi Eskişehir-Ballıhisar'a yaptığı yolculuk ve bu yolculukta yaşadıkları anlatılır. Romanın adı, Bayram'a sevgilisi Kezban tarafından hediye edilen plaktaki dönemin ünlü şarkısı “Fikrimin İnce Gülü” ile ilişkilidir. Adalet Ağaoğlu, eser

içerisinde Bayram merkezinde bir Türkiye resmi çizmiş, yabancılaşma, zenginlik tutkusu, cehalet ve ihanet gibi birçok temayı işlemiştir.

Bu eser Anadolu köylüsünün Avrupa'ya gidip, ilim, irfan ve görgü kazanmış olarak döneceğini sananlara, kafasında hâlâ “uygarlık eğitimi veren bir Batı dünyası” hayalini yaşatanlara, köylüye ve köylünün bugünkü çürümüş, bozulmuş, değişmiş toplumsal ve moral düzenine yaslanarak bir şeyler yapabileceğini sanan kişilere de bilinçli bir cevap niteliği taşımaktadır (Bezirci A.'dan akt. Eronat, 2005, s. 95).

Romanın başkişisi Bayram, çalışmak için gittiği Almanya'nın Münih şehrinde bulunan BMW fabrikasında bir işçidir. Gittiği günden itibaren çalışıp biriktirdiği para ile üç yılın sonunda adını “Balkız” koyduğu Mercedes marka bir araba alır. Araba sahibi olmak Bayram için çok önemli bir meseledir çünkü onun nezdinde bu “adam olmak” ile eş değerdir. Küçüklüğünde köylerine gelen Ford marka arabalı Adalet Partisi yöneticisinin halk tarafından gördüğü saygıdan oldukça etkilenen Bayram, saygı kavramını lüks otomobil ile bağdaştırarak zihninde bir yere oturtur ve bunu hayatının amacı hâline getirir. “Deloğlan” olarak adlandırıldığı ve sefalet içerisinde yaşadığı köyüne lüks bir otomobil ile dönmenin ve çevresinden orada yaşadığı sürede hiç görmediği saygıyı görmenin roman boyunca hayalini yaşar.

Roman, Bayram'ın 1975 yılının sıcak bir yaz gününde Münih'ten köyü Ballıhisar'a gitmek üzere “Balkız”ı ile yola çıkmasıyla başlar. Kapıkule Sınır Kapısından Türkiye'ye adım attığı andan itibaren talihsizlikler Bayram'ın peşini bırakmaz. Önce “Güldenhouse” yazılı bir kamyonet ile yol sırasında yaşadığı münakaşa sebebiyle ceza ödemek zorunda kalır, mola vermek için durduğu bir sırada arabasının kaputunda bulunan Mercedes yıldızı çalınır, seyir hâlinde giderken arka stop lambalarından birinin camı düşer ve en sonunda da bir biçerdöverin kendisini sıkıştırması sonucunda arabası ile şarampole yuvarlanır. Bayram'ın yaptığı bu yolculuk aynı zamanda onun içsel yolculuğudur. Arabasına gelen her hasar da Bayram'ın yavaş yavaş özüne dönüşünü simgeler.

“Hâkim bakış açısı” ile anlatılan romanda “bilinç akışı” yönteminden faydalanılarak Bayram'ın geçmiş hayatı ile ilgili bilgiler verilir (Eronat, 2005, s. 96). Yol boyunca Bayram sürekli olarak çevresindekilere yaptıklarını, yaşadığı eziklikleri ve yoksulluğunu hatırlar. Annesinin ve babasının ölümünün ardından kendisine sahip çıkan amcasının isteğinin dışına çıkarak şehirde çalışmak uğruna tarlasını satmasını ve amcasını kendisine küstürmesini, köylüsü İbrahim'i çürüğe çıkarttırıp Almanya'ya gitme hakkını elinden almasını, araba uğruna sevgilisi Kezban'ı geride bırakmasını sürekli düşünür. Ancak ona göre bunları halletmesinin anahtarı yine sahip olduğu arabasıdır. Düşüncesine göre köye arabasıyla girince onun zengin ve statülü biri olduğunu gören amcası ve sevgilisi Kezban onunla gururlanacak ve hemen affedecektir. İbrahim'i ise kuzu çevirme yemeye götürecektir ve böylece gönülünü alarak eski günlerine döneceklerdir.

Romanın sonunda Bayram'ın yaşadığı hiçbir şey hayalindeki gibi olmaz. Hayalinde köyüne “Balkız”ı ile sapasağlam girmek, tüm yakınlarını köye girdiği sırada etrafında bulmak, herkesin saygı ve imrenme ile kendine bakması varken bunların tam tersini yaşar. “Balkız” yol boyunca aldığı hasarlar sebebiyle zorla hareket etmektedir, yıldızı düşmüş, tamponu yamulmuştur. Köy girişinde durduğu çeşmede tanışıp konuştuğu çobandan hava atmak için geldiği bütün yakınlarının köyü terk ettiğini, İbrahim'in onun ihanetini öğrenip herkese anlattığını, amcasının öldüğünü, Kezban'ın ise evlendiğini öğrenmiştir. Artık onu seven ve yolun ucunda kendisini bekleyen kimse kalmamıştır. Roman Bayram'ın bu gerçeği idrak etmesi ve durduğu o dört yol ayrımında kalakalması ile sona erer.

Almaşoğlu ve “Oligarh ve Olimp”

Çalışmada ele alınan ikinci eser “Oligarh ve Olimp”in yazarı Joltay Jumat Almaşoğlu, bağımsızlık dönemi Kazak edebiyatının roman, hikâye, povest ve tiyatro türlerinde eserler vermiş önemli isimlerinden birisidir. 1957 yılında Kazakistan'ın Kızılorda bölgesinde bulunan Kıraş köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl mesleği gazetecilik olan yazar 1991 yılından itibaren milletvekili olmuş, Kazakistan Komünist Partisi merkez komitesinde danışman, sektör başkanı ve daire başkan yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. 1992 yılında kaleme aldığı ilk romanı *Ұмытылған ұрпақ* [Unutulmuş Nesil]'i henüz Türkçe'ye çevirisi yapılmayan *Найзашың* [Mızrağın], *Сұлуды сүйю* [Güzeli Sevmek], *Оянған ұрпақ* [Uyanmış Nesil], *Пенде мен періште* [Hizmetçi ve Melek] adlı diğer eserleri takip etmiştir. Yazdığı eserler Rusça başta olmak üzere İngilizce, Özbekçe, Azerbaycan Türkçesi ve Kırgızca'ya çevrilerek yayınlanmıştır. 2021 yılında *Ащы да тәтті өмір* [Acı ve Tatlı Hayat], 2022 yılında ise *Махаббат және өшпенділік кітабы* [Aşk ve Nefret] adlı eserleri Türkçe'ye aktararak Bengü Yayınları tarafından basılmış ve Türk okuyucuya sunulmuştur. Yazar günümüzde Kazakistan içerisinde yaşamını ve edebî üretimini sürdürmektedir.

Acı ve Tatlı Hayat içerisinde uzun hikâye ya da kısa roman olarak adlandırılabilir iki metin bulunmaktadır. İlk metin “Oligarh ve Olimp” diğeri ise “İnteradam” olarak adlandırılmış olup bu çalışmada karşılaştırma ögesi olarak ilk metin incelenecektir. Almaşoğlu bu eserinde kapitalist döneme geçişin sancılarını ve kendilik değerlerine yabancılaşan zenginleri anlatmış, bunları merhamet ve empati duygusundan yoksun, kibirli ve insani değerlere yabancılaşmış kişiler olarak nitelemiştir (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 80). Yabancılaşma teması Almaşoğlu'nun diğer eserlerinde de kendisine sıklıkla yer bulmuş olup Türkçe'ye çevrilen bir diğer kitabı *Aşk ve Nefret* içerisinde bulunan hikâyelerde de yer yer işlenmiştir.

“Oligarh ve Olimp”in başkişisi Aspan adlı Kazak bir iş adamıdır. Aspan'ın gerçek adı Ospan'dır fakat yabancı iş adamlarının adını telaffuz etmelerinde zorlanmaları sebebiyle küçük bir değişiklik yaparak bunu Aspan'a çevirmiştir

(Almaşoğlu, 2021, s. 13). Aspan, Kazakistan'ın küçük bir kasabası olan Şerkala'da doğmuş, daha sonra yine kökleri bu kasabaya uzanan Amerikalı iş adamı Tomas Trump tarafından Amerika'ya götürülmüştür. Amerika'da kendisine yeni bir hayat kurarak oldukça zengin bir iş adamı olan Aspan, zamanla içerisinde doğup büyüdüğü geleneksel Kazak kültürünün değer ve normlarından uzaklaşmıştır.

Bir gün Aspan'ın kendisine ve doğup büyüdüğü memleketine olan bu yabancılaşması ile ilgili Şerkala'da yaşayan yazar Jashan Jurkabayoğlu sert bir gazete yazısı kaleme alır. Aspan bu yazıyı görmesinin ardından Jashan ile iletişime geçer ve tartışmaya başlar. Telefonda tartışmasını sonuçlandıramayan Aspan, Kazakistan'a giderek Jashan ile yüz yüze gelir tartışmasını sürdürür. Jashan karakteri Aspan'ın hayatında bir kırılmaya sebep olur ve Aspan bu tartışmanın ardından hayatını sorgulamaya ve eksikliklerini fark etmeye başlar. Ülkesinde bulunduğu süre içerisinde yıllardır görmezden geldiği her olumsuzluk ile yüzleşmek durumunda kalır. Yaptığı sorgulamaların ardından Aspan yavaş yavaş hatalarını görür ve millî değerlerine dönme yoluna girer (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 82). Aspan'ın bu sırada iş hayatında yaşadığı olumsuzluklar ve ortakları tarafından dolandırılması onun millî değerlere dönme sürecini hızlandırır. Eserin sonunda Aspan, hayata karşı olan bakışını tamamen değiştirerek önceliğini halkına ve vatana hizmete verir. Doğup büyüdüğü ülkesine geri döner ve bütün çabasını memleketine yöneltir.

Eserler ile ilgili verilen bu genel bilgilerde belirtildiği üzere Bayram ve Aspan karakterleri buldukları toplumların değerlerine ve normlarına yabancılaşmış, hayatlarının merkezine yalnızca kendilerini oturtmuş karakterlerdir. Her ikisi de başkahramanları oldukları metinler içerisinde baştan sona içsel bir değişim geçirmişlerdir. Bu eserlerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, Bayram ve Aspan'ın benmerkezciliğe bağlı olarak yaşadıkları toplumsal yabancılaşmayı açık bir biçimde ortaya koyacaktır.

Toplumsal Gerçeklere Yabancılaşmış İki Birey: Bayram ve Aspan

Bayram, Eskişehir'in Sivrihisar ilçesine bağlı Ballıhisar köyünde doğmuştur. Küçük yaşta annesini ve babasını kaybetmesinin üzerine amcası tarafından kendisine sahip çıkılmış ve onun yanında büyümüştür. Küçüklüğünde köylerine gelen Ford marka arabalı Adalet Partisi yöneticisinin halk tarafından gördüğü saygıdan oldukça etkilenen Bayram, araba sahibi olmayı hayatının amacını hâline getirir. Bunun için önce amcasını hiçe sayarak bulunduğu köyden kaçır ardından da arkadaşı İbrahim'in hakkını gasp ederek çalışmak için Almanya'ya gider. Almanya'da geçirdiği üç yıllık sürenin ardından hayalindeki otomobile sahip olan Bayram, küçüklüğünde çevresinden göremediği saygıyı arabası vasıtasıyla görebileceği umuduyla köyüne doğru yola çıkar. Bayram'ın Almanya'dan köyüne doğru yaptığı bu yolculuk, aynı zamanda onun iç dünyasına ve geçmişine de yapılan bir yolculuktur. Zamansal geri dönüşler içerisinde hatırladığı ve

düşündüğü anılarla Bayram'ın benmerkezciliği ve içinde doğup büyüdüğü topluma olan yabancılaşması bütün netliğiyle okuyucu önüne serilir.

Romanda Bayram ilk olarak “Balkız” olarak adlandırdığı Mercedes marka arabası ile Kapıkule Sınır Kapısına geldiği anda görülür. Bayram, bu sahnede aşırı bir özgüvene sahiptir. O bir Mercedes sahibidir ve bu sebeple kendisine hayranlık duyulmasını ve bütün kapıların önünde hızlıca açılmasını beklemektedir. Ancak daha ilk baştan olaylar Bayram'ın beklediği gibi olmaz. Önce pasaport kontrolünde bulunan memur tarafından kendisine asırlar gibi gelen bir zaman bekletilir, birçok soruya maruz kalır, sonra da aynı memur tarafından azarlanır. Çünkü Bayram hem gümrük görevlileri hem de çevresindeki diğer insanlar için o her gün binlercesi geçen gurbetçilerden biridir, sıradandır (Akman, 2006). Ancak Bayram bunu içten içe kabul etmek istemez. Memurun ona bu şekilde davranmasının sebebini Mercedes marka arabasını görmemiş olmasına yorar.

Gine de herkes benim bugüne bugün Mercedes'li bir Bayram olduğumu anlıyor canım. Girişte de yolda da onca kargaşa arasında kaynayıp gitmiştik. İnsanların görececek hâli olsa niye görmesinler? (Ağaoğlu, 1981, s. 149)

Bayram, sınır kapısında geçiş işlemleri için uğraştığı sırada Münih'ten arkadaşı Veli ile karşılaşır. O sırada Veli ve ailesi de Türkiye'ye giriş yapmaya çalışmaktadırlar. Veli yolculuğa çıkmadan önce Türkiye'ye getirmek istediği televizyonlardan birini Bayram'ın arabasına koymayı rica etmiş ancak Bayram arabasına fazla ağırlık yüklemek istemediği için bir yalan uydurarak onun bu isteğini reddetmiştir. Oysaki romanın ilerleyen sayfalarında anlatıldığı üzere Bayram, Münih'e çalışmak için gittiği ilk zamanlar Veli kendisine karşılık beklemeksizin yardım etmiş ve evini açmıştır. Bu noktada Bayram'ın kendi çıkarlarını herkesin ve her şeyin üzerinde tuttuğu bir kez daha görülür.

Bayram sınır kapısından geçmesinin ardından memleketine doğru seyir halindeyken yolun kenarında savrulmuş ve parçalanmış bir Ford Escort görür, bu arkadaşı Veli'nin arabasıdır. Bu sırada ne yapacağını bilemeyen Bayram durmaz ve yoluna devam eder. Çünkü onun Ballıhisar'a yetişmesi ve kahvenin önünde oturan köylülere hava atması her şeyden daha önemlidir (Akman, 2006). Bayram'ın Veli'nin arabasını o şekilde görmesinin ardından birçok düşünce zihninde akmaya başlar:

Durmalydım... Durabilmeli... Arkadan sıkıştırıyorlar ama... Arkadan sıkıştırmasalar... (...) Öldüler mi? Hepsi mi? Ağır yaralıdırlar. Nereye kaldırdılar ki? Bilsem, dönerim. Bilmiyorum... De ki, gidip baktın. Neye yarar? Çok da geride kaldılar... Dönsem... Dönmesine dönerim de, ölü, yaralı... Hepsi üstüme kalırsa?.. Kalırsa?.. (Ağaoğlu, 1981, s. 118-119)

Vicdan, insanın doğru ve yanlış arasındaki ahlaki değerlere dayalı bir içsel rehberlik duygusudur ve bir kişinin eylemlerinin sonuçlarına, diğer insanların

duygularına ve toplumun kabul ettiği normlara olan duyarlılığını içerir. Toplumsal normlar ve ahlaki değerler, kaza yapmış kötü durumdaki bir insana yardım etmeyi gerekli kılar. Ancak Bayram bu konuda etik dışı bir çizgide hareket eder. Arkadaşına ve ailesine yardım etmediği gibi içinde yaşadığı vicdan azabını rahatlatacak ve yardım etmeyişi haklı çıkaracak kendince sebepler üretmeye çalışır:

Ah, ah! Bende değil suç. Ben Veli'ye söyledim. Alma o Ford'u dedim. O Ford'lar yapıldığı yıl fabrikadaki işçilerin kafası hep olimpiyatlarda imiş. Sen git, hem de pazartesi arabalarından al. Adam pazartesi arabası alırsa böyle olur işte. Dinletemedim ki. Yok, parası anca buna yetiyormuş da yok, bi getirsin, bi götürsün yetermiş de... (...) İyi oldu işte. İyi getirdi, götürdü arabanız (Ağaoğlu, 1981, s. 124).

Arkadaşı Veli'ye yardım etmemesi karşısında yaşadığı bu iç monoloğu kendi haklılığıyla sonuçlandıran Bayram, yolculuğunu sürdürür. Yalova'ya geçmek üzere arabalı vapura biner ve burada Ayfer adlı bir kadın ile tanışır. Bütün yitik kişiliğine rağmen, sahip olduğu arabanın kendisine verdiği statü gereğince, Ayfer'le yakınlaşır ve onu arabasına binmeye razı eder (Eronat, 2005, s. 97). Ayfer'in buna razı olmasında gerçekten Bayram'ın Mercedes'inin rolü büyüktür, tıpkı Bayram gibi ona göre de Mercedes bir zenginliğin göstergesidir. Bayram'la birlikte arabaya gittiği sırada bu zenginliğin, Almanya'da yaşamın ve çevresine atacağı havanın hayallerini kuran Ayfer, Bayram'ın kendisini tacizi ile karşı karşıya kalır. Eronat'a göre Yalova Vapuru bir anlamda bu iki yitik insanı bir araya getiren bir araç konumundadır (2005, s. 97). Bayram bu noktada da ahlaki değerleri ihlal etmiş, yalnızca kendi istek ve duyguları doğrultusunda hareket ederek toplumsal normları çiğnemiştir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Bayram'ın benmerkezciliğinin en belirgin şekilde okuyucuya gösterildiği nokta, arkadaşısı İbrahim ile aralarında geçenlerdir. Kezban'ın akrabası olan İbrahim, aynı zamanda Bayram'ın köyden arkadaşısıdır. Bir gün, Ankara'da karşılaştıkları sırada İbrahim Almanya'ya gitmek üzere olduğundan, tüm işleri hallettiğinden, geriye sadece birkaç gün sonra alacağı sağlık raporunun kaldığından bahseder. İbrahim'i çok kıskanan Bayram, onun sağlık raporunu yazan laboranta rüşvet verir ve çürüğe çıkarılmasını sağlar. Ardından İbrahim'in sırasını gasp ederek Almanya'ya kendisi gider. Bu gerçek, Bayram'ın Almanya'daki hayatının bir yalan üzerine temellendirildiğinin göstergesidir. O, bunu yaparken yine birçok toplumsal normu çiğnemiş, kendi çıkarlarını çevresinden ve ahlaki değerlerden önde tutmuştur. Aradan geçen yıllara rağmen Bayram, bu konudaki vicdan azabını tam olarak giderememiştir. Bu hususla ilgili yol boyunca kurduğu düşüncelerinin sonunda şöyle bir karara varır: Köye varınca İbrahim'i kuzu çevirme yemeye götürecektir ve kendini affettirecektir. Bencilliği ve cimriliği, mizacının en belirgin özelliklerinden olan

Bayram için bu oldukça büyük bir harcamadır ama arkadaşının kendisini affetmesi için bir seferlik bu parayı gözden çıkarmaya razıdır.

Yolculuğunu yaşadığı birçok aksaklıkla birlikte sürdüren Bayram, Sivrihisar'a yaklaştığı sırada karşısına çıkan biçerdövere çarpmamak için şarampole yuvarlanır (Akman, 2006). Kendisi yaptığı kazadan sonra Veli'ye nasıl kayıtsız kalmış ve yoluna hiçbir şey olmamış gibi devam ettiyse Sivrihisar'dan Ankara'ya giden araçlar ve kamyon şoförleri de Bayram'a kayıtsız kalır ve yollarına devam ederler.

Şarampolden yuvarlandığı apaçık belli bu Mercedes'i, olağan her şeye karşı duydukları bir kanıksamayla görüp geçiyorlar. (...) Ve basıp geçiyorlar. Ve basıp geçiyorlar. İşte yine. İşte bir tane daha! Ve basılıp geçiliyor. Ve basılıp geçiliyor (Ağaoğlu, 1981, s. 276).

Yazar aslında burada Bayram'ı cezalandırmaktadır. Ona göre içinde bulunulan "etme bulma dünyası"dır. Romanın başından beri Bayram her yaptığı bencillik karşısında çok kıymet verdiği arabasından bir şeyi kaybetmiştir. Yıldızı çalınmış, çeşitli aksamaları bozulmuş, tamponu göçmüş ve en son da şarampole yuvarlanmıştır. "Balkız"ın yola çıktığı güzelliğinden eser kalmamıştır artık.

Bayram bütün yaşadıklarına rağmen arabasını düştüğü şarampolden kendi çabasıyla çıkartarak köyüne doğru olan yolculuğunu sürdürür. Köyün girişinde kendisine çeki düzen vermek için bir çeşme başında durduğu sırada köyün çobaniyle karşılaşır. Çobandan kendisinin, İbrahim'in yerine Almanya'ya gittiğinin öğrenildiğini anlar. İbrahim, Bayram'ın bu ihanetini öğrenmesinin ardından olanları Kezban'a da anlatmış ve Kezban, Bayram'ın bencilliğini görerek başka biriyle evlenmiştir. Ayrıca geçen bu sürede Bayram'ın elini öpmeyi ve gönlünü almayı düşündüğü amcası da vefat etmiştir. Ballıhisar'da artık Bayram'ı seven ve bekleyen kimse kalmamıştır. Bu Bayram'a yazar tarafından verilmiş en kötü cezadır. Romanın sonunda Bayram, ne yapacağını bilemez bir şekilde olduğu yerde kalakalır. Köye devam mı etmelidir? Yoksa Almanya'ya geri mi dönmelidir? Bayram için bunların hiçbir farkı yoktur artık çünkü hiçbir yolun ucunda kimse kendisini beklemiyordur.

Bayram, romanın başından itibaren içinde bulunduğu topluma yabancılaşan benmerkezciler bir karakter olarak kurgulanmıştır. Toplumsal değer ve normları birçok noktada yitirmiş ve kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmuştur. Tüm hayatını bir araba sahibi olmaya odaklamış, bu uğurda akrabalarından, dostlarından, sevdiklerinden bir bir kopmuştur (Akman, 2006). Kendi isteklerini karşılamak için başkalarını kullanmış, duygusal ilişkilerini ve insanlarla olan bağlarını ihmal etmiştir. Bu durum onun yalnızlık ve içsel bir boşluk hissiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır.

Çalışmanın bir diğer ana unsurunu J. J. Almaşoğlu'nun "Oligarh ve Olimp" adlı uzun hikâyesindeki Aspan karakteri oluşturur. Aspan'ın mizacının birçok noktada Bayram'la benzerlik gösteriyor oluşu, toplumsal yabancılaşma ve

benmerkezcilik olgularının evrenselliğini kanıtlar niteliktedir. Ancak Bayram'da benmerkezcilik, Aspan'da ise toplumsal yabancılaşma ve aidiyetsizlik daha baskın bir şekilde okuyucu karşısına çıkar.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere Aspan'ın gerçek adı Ospan'dır fakat toplumsal olarak kendini daha rahat kabul ettirebilmek amacıyla bunu Aspan'a çevirmiştir. Başka milletten insanlar için bireyin kendi ismini değiştirmesi, onun kendilik değerlerinden ve kimliğinden taviz verdiğinin bir göstergesidir (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 80). Metin boyunca yapılan gökyüzü vurgusu bu noktada dikkat çekicidir çünkü "aspan" kelimesi Kazakça'da "gökyüzü" anlamına gelmektedir. Hikâye boyunca, Aspan'ın sürekli olarak gökyüzüne ulaşmak üzere vurgularda bulunması sebebiyle bu ismin simgesel de bir anlam taşıdığı söylenebilir. Hikâyenin henüz başında vurgulanan bu durum Aspan'ın içinde doğup büyüdüğü topluma ve kültüre yabancılaştığının sinyallerini verir.

Aspan, Amerika'nın N eyaletinde yaşayan oldukça zengin bir iş adamıdır. Hayatının amacını iş hayatında daima yükselmek ve daha çok kazanmak üzerine inşa etmiştir. Doğup büyüdüğü Kazakistan'ın Şerkala kasabasından ayrılıp Amerika'ya gelmesinin ardından kendisine yeni hayat kurmuş ve bütün geçmişinin üzerine bir perde çekmiştir. O artık içinde büyüdüğü toplumun normlarına tamamen zıt özellikler taşıyan yeni bir insandır. Sonradan zenginleşerek farklı bir statüye ulaşmış olması üstünlük kompleksi, başkalarını küçümseme ve kendi yeteneklerini abartma gibi davranışları da beraberinde getirmiştir.

Onun hakkında ne kadar istersen sor, soruştur, tek bir cevap vardır: Yurtdışında. (...) Birinden bir devletin adını duyar, derhal küçümseyen bir gülümsemeyle karşılık verir: Ben orada bulundum, elbette... Aynı zamanda, muhatabını cümlenin ortasında kesmekten de hiç tereddüt etmezdi (Almaşoğlu, 2021, s. 13).

Aspan, Amerika'daki yaşamını sürdürdüğü sırada Şerkala'da yaşayan Janmurat isimli bir öğrenciden mail alır. Öğrenci, okullarında bilgisayar olmadığını ve çevre köylerden çok geride kaldıklarını belirterek Aspan'dan yardım ister. Ancak Aspan, "böyle boş işlerle" zaman kaybedemeyeceğini söyleyerek halkının sorunlarına kayıtsız kalır ve yozlaşmış bir oligark görüntüsü çizer (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 81). O artık memleketine, bu memleketin insanlarına ve onların problemlerine karşı bir bağlılık ve dolayısıyla bir sorumluluk hissetmez. Kendisi için önemli olan yalnızca yükselmektir.

Şerkala'da bulunan yerel bir gazetenin yazarı Jashan Jurkabayoğlu, Aspan'ın ve diğer oligarkların ülkelerine ve toplumsal değerlerine yabancılaşmaları ile ilgili çok sert bir gazete yazısı kaleme alır. Bu yazı, Aspan'ın kendini ve hayatını sorgulamaya başlamasına sebep olması açısından büyük bir öneme sahiptir.

Birden şöyle bir şeyin farkına varmıştı: Göbek kordonundan ilk kan damlasının yere düştüğü o küçük kasaba, sessizce hafızasından

kaybolmaya başlamıştı. Şerkala sadece o uyanıkken onun hafızasını rahatsız etmemekle kalmıyor, aynı zamanda geceleri rüyasına bile girmeyi arzu etmiyordu (Almaşoğlu, 2021, s. 34).

Aspan, Jashan'ın kaleme aldığı bu yazının etkisinden uzun süre çıkamamasının üzerine onunla iletişime geçmeye karar verir. Jashan'ın numarasına ulaşır ve kendisiyle konuşmaya çalışır. Ancak Jashan'ın Aspan'a karşı olan tavrı çok serttir ve aralarındaki konuşma kısa sürede tartışmaya dönüşür. Aspan, kendi üstünlüğünü kanıtlamak adına yaptıkları konuşma boyunca Jashan'a türlü hakaretlerde bulunur ancak buna rağmen Jashan üzerinde istediği etkiyi yaratamaz. Bunun üzerine, Şerkala'ya giderek Jashan'la yüz yüze konuşmaya verir.

Aspan, Şerkala'yı yirmi yıl önce bırakıp gittiği hâliyle neredeyse aynı şekilde bulur. Yöre halkının ne zaman ruhen silkinip medeniyete ve refaha kavuşacağı ile ilgili kendini beğenmiş düşüncelere bürünür. Doğup büyüdüğü kasabayı, yürümeye yeni başlamış ve pantolonunu ıslatan sevimsiz bir çocuğa benzetir (Almaşoğlu, 2021, s. 39). Aspan, memleketine dönme amacına riayet ederek Jashan'la buluşur ve telefonda başlattığı tartışmayı sürdürür. Ancak bu tartışmada Aspan, ülkesinin gerçeklerine ne kadar uzak kaldığını fark eder. Diğer oligarklar gibi kendisi de ilk fırsatını bulduğu anda köyden kaçmış ve arkasına bakmamıştır. Ülkesinin kötü yönlerine olduğu kadar iyi yönlerine de sırtını tamamen dönmüştür. Jashan'ın Aspan'a hayatın ve ülkenin gerçeklerini göstermesi aralarında sıkı bir dostluğun oluşmasını sağlar. Her ne kadar Jashan'ın eleştirileri başlangıçta Aspan'ı öfkelenirse de onun kendisini sorgulamasına zemin hazırlar ve Aspan'ın iç dünyasında yaşanan olumlu değişimini başlatır (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 81). Onun kendini sorgularken zihninden akan düşünceler okuyucuya şu şekilde aksettirilir:

Evet, bir şeyler başardım, Kazak zengini oldum, hatta bana oligarh diyorlar. Ama ölümden sonra dünyaya ne bırakacağım? Torunlarımın gözünde kim olacağım? Ve genel olarak halkımın, gelecekteki torunlarının anısında kalacak mıyım? Gelecek nesillerin hafızasında nasıl ve hangi çalışmalarım kalacağım? (Almaşoğlu, 2021, s. 116)

Aspan uzun süre yaptığı sorgulamaların ardından hatalarını görmeye ve milli değerlerine dönmeye başlar. Bu süreçte Aspan, kapitalizmin insani değerleri hiçe sayan acımasız yüzüyle karşılaşır ve hem ortağı John Davis'in hem de en yakın adamı Artur Hazemet'in ihanetine uğrar ve servetinin önemli bir bölümünü kaybeder (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 82). Yaşadığı bu olumsuzluklar Aspan'ın özüne dönüş yolunda pozitif bir etki yaratır. Artık memleketine ve kimliğine daha fazla bağlanmaya başlamıştır. Ancak taşıdığı bu yozlaşmış kimliği sorgulamaktan da vazgeçmez.

Aspan halkını tam olarak tanımadığını fark etmişti. Onu derinlemesine incelemeye bile çabalamamıştı. Hatta kendini “Kazak” olarak görmesi bile utanç vericiydi. Nasıl bir Kazak’tı? (Almaşoğlu, 2021, s. 141)

Hikâyenin sonunda Aspan, yaptığı sorgulamaların ardından hayata karşı olan tutumunu tamamen değiştirmiş, milletin faydası için çalışmayı öncelik hâline getirmiştir. Hayatı ve kendi iç dünyasını eleştirel bir gözle sorgulayan Aspan’ın içerisinde bulunduğu yozlaşmışlık durumundan çıkması, yazarın vermek istediği mesajı somutlaştırır (Söylemez ve Ateş, 2022, s. 83). Yazar, metnin sonunda Aspan’ı yaşadığı tüm kötülüklerden kurtarır ve geçirdiği değişimi sembolik olarak ödüllendirir. Aspan’ın “Para peşinde koşmak iyi bir sonuca götürmez. Bu yüzden neredeyse köklerimi, vatanımı kaybediyordum. Şimdi dünyaya farklı gözlerle bakıyorum (Almaşoğlu, 2021, s. 180).” sözleri didaktik bir nitelik taşır.

Sonuç

Toplumsal yabancılaşma ve benmerkezcilik dünya edebiyatları içerisinde kendilerine sıklıkla yer verilen evrensel temalardır. Adalet Ağaoğlu’nun *Fikrimin İnce Gülü* romanı ve J. J. Almaşoğlu’nun “Oligarh ve Olimp” adlı uzun hikâyesi, Bayram ve Aspan karakterleri özelinde toplumsal yabancılaşmayı ve benmerkezciliği okuyucu önüne serer. Bu eserlerin başkahramanları Bayram ve Aspan, içinde buldukları toplumlara yabancılaşmış bireylerdir. Karakterlerin her ikisi de küçük köylerde doğmuş, hayatlarının ilerleyen zamanlarında büyük ve medeni ülkelere giderek yeni yaşam tarzları edinmişlerdir. Edindikleri bu yeni yaşam tarzı, çevrelerine karşı olan tutum ve davranışlarında birçok değişikliğe yol açmıştır.

Bayram’ın, arkadaşı Veli’nin kaza yapmasına karşı olan kayıtsızlığı ile Aspan’ın, Şerkala’ya ve Kazak halkının içinde bulunduğu kötü duruma karşı olan ilgisizliği birbiriyle benzerlik gösterir. Yine bu karakterlerin başlarına gelen olaylar sonrasında yaşadığı derin sorgulamalar ve bu sorgulamaların temellendirdiği kimlik değişimleri hem Bayram’da hem de Aspan’da ortaktır. Bayram’ın ve Aspan’ın yeni yaşam tarzlarından ayrılarak doğup büyüdükleri ülkelere geri dönme ihtiyacı hissetmeleri, karakterin hayatlarında kırılma noktası yaratan bir diğer ortaklıktır.

Bayram ve Aspan, olay örgüsünün sonunda benlik değişimi yaşamışlar ve başladıkları noktaya dönmüşlerdir. Bayram yaptığı yolculuk boyunca arabasına gelen zararları engelleyememiş, bütün yakınlarını yitirmiş ve yolculuğuna başladığı ilk gün gibi yapayalnız kalmıştır. Aspan’ın ise köyünden çıkmasının ve Amerika’ya yerleşmesinin ardından başlayan zenginleşme arzusu, eser boyunca parasını yavaş yavaş yitirmesinin ardından köyüne tekrar dönmesi ve halkının faydası için çalışmaya başlamasıyla sonlanmıştır. Her iki karakter de eserler boyunca sürdürdükleri içsel yolculuklarının ardından gerçek özyetkinliğini yansıtan doğal hâllerine dönmüşlerdir.

Söz konusu eserlerin olay örgüleri de kuruluşları itibarıyla birbirleriyle benzerlik taşımaktadır. Adalet Ağaoğlu ve J. J. Almasoğlu, yarattıkları karakterlerin hayatlarını okuyucuya daha iyi benimsetebilmek amacıyla metin içerisinde sık sık geri dönüşler yaparak anılarla kurguyu beslemişlerdir. Ancak bütün bu ortak özelliklerinin yanında Bayram ve Aspan'ın birbirinden ayrılan yönleri de bulunmaktadır. Bayram, Almanya'da bulunduğu süre boyunca içerisindeki vatan sevgisini silip atmamış, ülkesiyle olan bağlarını tam anlamıyla koparmamıştır. Ancak Aspan, Amerika'ya gitmesinin ardından memleketi Şerkala ile bütün bağlantısını koparmış, doğup büyüdüğü Kazak kimliğinden tam anlamıyla çıkmıştır. Bu durum onların davranışlarında da kendisini göstermiştir. Bayram Türkiye'de Almanca, Almanya'da yabancıdır. Bu sebeple Türkiye'deki davranışları çevresi tarafından ciddiye alınmaz ve hor görülür. Almanya'daki davranışları ise buranın kültür ve yaşayışına sonradan uyum sağlamaya çalışması sebebiyle küçümsenir. Ancak Aspan için böyle bir durum söz konusu değildir. O, yaşadığı süre boyunca Amerikan tarzı yaşama tam anlamıyla uyum sağlamıştır. Zaman içerisinde zenginleşmesi de bu durumu pekiştiren en önemli etkenlerdendir. Bu sebeple Bayram'ın yaşadığı küçümsenme ve hor görülmeyi Aspan hayatının hiçbir noktasında yaşamaz. Bayram'ın önceki hayatına kıyasla Almanya'da daha iyi durumda yaşaması ve araba sahibi olması onda "sonradan görme" olarak adlandırılabilir bir tutumu da beraberinde getirmiştir. Romanın başından itibaren çevresine daima sahip olduklarıyla hava atmaya çalışma eğilimindedir. Buna kıyasla köyde doğup büyümesine ve sonradan varlıklı bir hayat yaşamaya başlamasına rağmen Aspan'da çevresine karşı bu tür bir tutum görülmez.

Karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, kültürel farklılıkların anlaşılması, edebî akımların ve temaların incelenmesi ve evrensel temaların keşfi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışma karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları merkezinde Türk ve Kazak edebiyatlarında bulunan toplumsal yabancılaşma ve benmerkezcilik temalarının incelenmesini ve bu iki kültür arasındaki benzerlikleri anlama imkânı sağlamıştır. Bu doğrultuda bundan sonra farklı bakış açılarıyla, farklı eserlere uygulanabilecek karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları, Türk dünyası edebiyatlarının tanınmasına ve gelişmesine büyük katkılar sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Kör hakemlik.

Yazarların Katkı Düzeyleri: Bu çalışmaya yazarlardan Ecem Gül İLEK %50; Mehmet Onur HASDEDEOĞLU %50 oranında katkı yaptıklarını beyan etmişlerdir.

Etik Komite Onayı: Yazar tarafından çalışmanın etik kurul iznine tabi olmadığı bildirilmiştir.

Finansal Destek: Yazar çalışma ile ilgili bir finansal destek alınmadığını bildirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çalışma ile ilgili potansiyel çıkar çatışması bulunmadığını bildirmiştir.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarına aittir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1981). *Fikrimin ince gülü*. Remzi.
- Akman, K. (2006). Meta girdabında kaybolmak: Adalet Ağaoğlu'nun fikrimin ince gülü romanı üzerine bir değerlendirme. *İzinsiz Gösteri*, 103. https://www.izinsizgosteri.net/asalsayi103/kubilay.akman.1_103.html
- Almaşoğlu, J. J. (2021). *Acı ve tatlı hayat*. (Özcan Perska, Çev.). Bengü.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat.
- Eronat, K. (2005). Adalet Ağaoğlu'nun 'fikrimin ince gülü' adlı romanının incelenmesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 53(1), 93-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/45386/568885>
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel-kimlik, geç modern çağda benlik ve toplum* (Ümit Tatlıcan, Çev.). Say.
- Gürün, O. A. (1991). *Psikoloji sözlüğü*. İnkılap.
- Güven, Ç. (2018). *Edebiyat-felsefe ilişkisi bağlamında Türk romanında yabancılaşma problemi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Ruhbilim sözlüğü*. Remzi.
- Moran, B. (2008). *Türk romanına eleştirel bir bakış - 1 (Ahmet Mithat'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a)*. İletişim.
- Söylemez, O. ve Ateş, Ö. F. (2021). Abiş Kekilbayulu'nun küy hikayesi ve ilk mankırtlar. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 52-66. <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK1111>
- Söylemez, O. ve Ateş, Ö. F. (2022). Joltay Jumat Almaşoğlu'nun acı ve tatlı hayat adlı eserinde insan(lık) ve sistem eleştirisi. *Kardeş Kalemler*, 186, s. 78-88.
- Topaloğlu, Y. (2012). *Romancı yönüyle Adalet Ağaoğlu – anka kuşunun gördükleri*. Kesit.

- Uçar, Ş. (1987). Alienation (yabancılaşma). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (4), 235-247.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16469/171859>
- Uzunkaya, F. (2020). *1980 sonrası Türk romanında yabancılaşma*. [Doktora Tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Ünalı, H. (2011). *Türk romanı ve yabancılaşma: Bir edebiyat sosyolojisi denemesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

EXTENDED SUMMARY

This article explores the themes of social alienation and egocentrism in two literary works: “Fikrimin İnce Gülü” by Adalet Ağaoğlu, a prominent figure in Turkish literature, and “Acı ve Tatlı Hayat” by Joltay Jumat Almaşoğlu, a contemporary Kazakh author. Social alienation is an individual’s disconnection from society, social relationships or norms. In contrast, egocentrism is characterized by individuals prioritizing their own needs and interests above those of others. The study conducts a comparative analysis of the main characters from these works -Bayram in “Fikrimin İnce Gülü” and Aspan in the story “Oligarh and Olimp” within “Acı ve Tatlı Hayat”- examining how these characters experience alienation and egocentrism in their respective societies. It discusses the broader literary and sociocultural contexts of both Turkish and Kazakh literature, tracing the evolution of these themes from historical to contemporary times. In Turkish literature, alienation often arises from the impacts of Westernization, industrialization, and urbanization, with significant examples seen in works from the Tanzimat Period to the post-1980s. Similarly, Kazakh literature, influenced by Soviet social realism, began addressing themes of alienation and individual psychology more prominently after gaining independence in 1991. This article concludes that both characters, Bayram and Aspan, reflect the complex interplay of social alienation and egocentrism, shaped by their unique cultural and historical backgrounds, offering insights into the human condition in different societal frameworks.

The purpose of this study is to explore the themes of social alienation and egocentrism as depicted in two significant literary works: “Fikrimin İnce Gülü” by Adalet Ağaoğlu and “Acı ve Tatlı Hayat” by Joltay Jumat Almaşoğlu. The study highlights how these themes manifest in the protagonists’ experiences and interactions with their respective societies by comparing these works.

Social alienation and egocentrism are prevalent themes in literature, reflecting individuals’ struggles to connect with society and their tendencies to prioritize self-interests. These concepts are particularly pertinent in understanding characters’ psychological and social dynamics in various cultural contexts. The study addresses the gap in comparative literary analysis between contemporary Kazakh and Turkish literature, focusing on how these themes are articulated and their implications for understanding broader societal issues.

This study employs a comparative literary analysis method, examining the protagonists Aspan from “Acı ve Tatlı Hayat” and Bayram from “Fikrimin İnce Gülü.” The analysis involves a detailed examination of the characters’ behaviors, interactions,

and societal contexts that influence their experiences of alienation and egocentrism. The study draws on theoretical frameworks of alienation, particularly those proposed by Hegel, Marx, and contemporary social scientists, to contextualize the characters' experiences within broader socio-economic and cultural paradigms.

In "Fikrimin İnce Gülü," Bayram, a Turkish worker who returns from Germany to his hometown, experiences profound alienation. His journey through Turkey symbolizes his disconnection from his roots and his transformation under the influence of Western values. Bayram's egocentric behavior, particularly his indifference to his friend Veli's accident, underscores his internal conflict and disconnection from his cultural identity.

In contrast, Aspan in "Acı ve Tatlı Hayat" initially exhibits a detachment from his Kazakh identity, viewing it with embarrassment. His journey towards self-realization and eventual prioritization of his community's welfare represents a shift from egocentrism to a more socially conscious perspective. This transformation is marked by Aspan's critical self-reflection and his decision to work for the betterment of his people, highlighting the possibility of overcoming alienation through reconnection with one's cultural roots.

The comparative analysis of "Fikrimin İnce Gülü" and "Acı ve Tatlı Hayat" reveals that both characters, Bayram and Aspan, undergo significant transformations influenced by their experiences of social alienation and egocentrism. While Bayram's journey illustrates the negative impact of cultural dislocation and the persistence of egocentric values, Aspan's story offers a narrative of redemption and reconnection with one's cultural identity. These findings underscore the importance of cultural context in shaping individuals' experiences of alienation and highlight the potential for literature to address and reflect societal issues.

By examining these themes in the context of Turkish and Kazakh literature, the study contributes to a deeper understanding of the universal and culturally specific aspects of social alienation and egocentrism. The works of Adalet Ağaoğlu and Joltay Jumat Almaşoğlu thus serve as valuable texts for exploring these complex human experiences in different sociocultural settings.